

Türk Cumhuriyetleri Okul Öncesi Eğitimde Vatandaşlık Eğitiminin İncelenmesi*

Ahmet IŞIK**

Engin ZABUN***

Makale Bilgisi

Makalenin Türü: İnceleme Makalesi
Makalenin Geliş Tarihi: 19.02.2025
Makalenin Kabul Tarihi: 09.05.2025
DOI: 10.54971/synergy.1643218

ÖZET

Bu çalışma, Türk Cumhuriyetleri'nde okul öncesi dönemdeki vatandaşlık eğitiminin, çocukların vatandaşlık kimliklerinin oluşum sürecindeki etkisini incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın bir diğer amacı ise, Türk Dünyası'ndaki farklı ülkelerde uygulanan okul öncesi vatandaşlık eğitimi uygulamalarını karşılaştırmalı bir perspektifte değerlendirerek, bu uygulamalar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Bu araştırmada, Türk Cumhuriyetlerindeki okul öncesi vatandaşlık eğitimi sistemleri, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Veri toplama sürecinde, söz konusu ülkelerin anayasaları, resmi web siteleri, eğitimle ilgili mevzuatları, akademik yayınlar (makale, tez, rapor) ve diğer ilgili dokümanlar hem basılı hem de elektronik ortamlarda taranmıştır. Bu bağlamda, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Özbekistan ve Türkmenistan Cumhuriyetleri'nde okul öncesi dönemdeki vatandaşlık eğitimi uygulamaları, kapsamlı bir veri analizi çerçevesinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Vatandaşlık eğitiminin nasıl işlendiği ve bu ülkeler arasındaki benzerlik ile farklılıklar karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Literatür taramaları, okul öncesi eğitimin bireylerin sosyalleşme süreçleri ve ilköğretim başarısı üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Türk Dünyası ülkelerinde okul öncesi eğitim, yasal olarak zorunlu olmamasına rağmen, bu eğitim kademesinde yüksek bir katılım oranı gözlemlenmektedir.

Content of this Journal is licensed
Under Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0International
(CC BY-NC 4.0)

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Vatandaşlık Eğitimi, Türk Cumhuriyetleri, Okul Öncesi Vatandaşlık Eğitimi

* Bu makale birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı “vatandaşlık eğitimi bağlamında Türk cumhuriyetleri öğretim programlarının incelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Bilim Uzmanı, e-posta: ahmetisik719@gmail.com, ORCID Id: 0000-0002-2358-0445

*** (Sorumlu Yazar) Dr. Öğretim Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sivas, Türkiye. E-posta: enginzabun@cumhuriyet.edu.tr ORCID Id: 0000-0001-8132-8953

Examining Citizenship Education in Preschool Education in Turkish Republics

ABSTRACT

This study aims to examine the effects of preschool citizenship education in the Turkish Republics on the formation of children's citizenship identities. Another aim of the study is to evaluate the preschool citizenship education practices implemented in different countries in the Turkish World from a comparative perspective and to reveal the similarities and differences between these practices. In this study, preschool citizenship education systems in the Turkish Republics were examined using the document analysis technique, which is one of the qualitative research methods. During the data collection process, the constitutions, official websites, education-related legislation, academic publications (articles, theses, reports) and other relevant documents of the countries in question were scanned in both printed and electronic media. In this context, preschool citizenship education practices in the Republics of Turkey, Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, the Turkish Republic of Northern Cyprus, Uzbekistan and Turkmenistan were examined in detail within the framework of a comprehensive data analysis. How citizenship education is processed and the similarities and differences between these countries are presented comparatively. Literature reviews reveal the positive effects of preschool education on the socialization processes of individuals and primary school success. Although preschool education is not legally compulsory in the Turkish World countries, a high participation rate is observed at this level of education.

Keywords: Education, Citizenship Education, Turkish Republics, Preschool Citizenship Education

1. GİRİŞ

Eğitim; kişinin yaşadığı toplumda beceri, değer, tutum ve davranış kalıplarının geliştirilmesi süreci veya bireyin önceden belirlenmiş davranış ilkelerinin planlı gelişimini sağlayan süreçtir (Yeşilyurt, 2020). Okul öncesi eğitim bireylerin sosyalleşme sürecinde aileden sonraki en önemli kurum olarak, bireylere hem akademik bilgi hem de sosyal beceriler kazandırarak onların toplumla bütünleşmelerini sağlamaktadır (Uzuner ve Gürsoy, 2010). Türk Milli Eğitim Sistemi, temel olarak Türk vatandaşlarının ve toplumun refah düzeyini yükselterek mutluluklarını artırmayı, milli birlik ve bütünlüğü güçlendirerek ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı hızlandırmayı ve nihayetinde Türk milletini çağdaş dünyanın aktif, yenilikçi ve üstün bir üyesi haline getirmeyi amaçlamaktadır (Resmi Gazete, 1973). Millî Eğitim sisteminin genel amaçları, bireylerin topluma kazandırılması, gelişimlerinin tam potansiyellerine ulaşmaları ve mesleki hayata hazırlanmaları olmak üzere üç temel ekseninde şekillenmektedir. Bu doğrultuda, eğitim sistemi; bireylere vatandaşlık bilinci aşılayarak topluma duyarlı ve üretken bireyler yetiştirmeyi, bireylerin fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerini destekleyerek onları hayata hazırlamayı ve bireylerin ilgi, yetenek ve potansiyellerine uygun mesleki alanlarda kendilerini geliştirmelerini sağlayarak ekonomik hayata katılımlarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Eğitim kurumları, vatandaşlık eğitimi müfredatı aracılığıyla bireylere demokratik değerler, hukuk bilinci ve sosyal sorumluluk gibi temel vatandaşlık becerilerini kazandırmayı amaçlar. Bu süreç, bireylerin aktif vatandaşlık bilincini geliştirerek hem kişisel gelişimlerine hem de toplumun sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlamalarını hedefler. Vatandaşlık eğitimi, bireylerin yaşam boyu sürecek bir öğrenme süreci olarak ele alınarak hem bireysel hem de toplumsal hayata uyum sağlamalarını destekler (İkinci, 2016).

Tüm eğitim sistemlerinin hedefleri ülkelerin yapısına göre farklılık gösterse de her eğitim sisteminin iç, dış, bireysel ve toplumsal hedefleri genel olarak birbirine paraleldir. Yani her ülke benzer hedefleri amaçlamaktadır. Bu hedefler;

- Ülkenin geleceği olan çocukları en iyi şekilde yetiştirmeyi,
- Hayatlarını verimli bir şekilde sürdürebilmeleri için bilgi ve becerilerini değerlendirmeyi,
- İyi vatandaşlar ve ülkesini seven bireyler olmalarını sağlamayı hedeflemektedir (Kadırbayeve, 2020).

Vatandaşlık Eğitimi; bir ülkenin zorunlu eğitim sistemindeki vatandaşlarını eğitmek için o ülke vatandaşlarının sahip olması gereken temel bilgi, beceri, değer ve tutumların inşasıdır (Karip, 2006). Vatandaşlık eğitimi, toplumsal yapıdaki farklılıkları ortak amaçlarda birleştirmenin, ülkelerin devamlılığını sağlamanın ve ülkede yaşayan insanlara vatandaşlık bilincini aşılamanın en iyi yoludur (Hablemitoğlu & Özmete, 2012).

Vatandaşlık eğitiminin, erken yaşlardan itibaren hemen hemen tüm ülkelerde verilen eğitim yoluyla, yaşadığı toplumda doğru kararlar verme yeterliliğine sahip bireyler olarak ve mantıklı düşünme becerisini kazanana kadar yetiştirme süreci olduğu belirtilmektedir (Ereş, 2015). Bu sebepten dolayı ülkeler vatandaşlarına erken yaşlardan itibaren etkin ve istenilen vatandaş yetiştirmek için eğitim sistemleri içerisinde vatandaşlık eğitimi vermektedir. Vatandaşlık eğitimi ile her ülke vatanını, milletini seven, ailesine bağlı, bağımsızlık duygusu yüksek, hoşgörülü, demokratik, saygılı, çalışkan, sorumluluk sahibi, dürüst, vatansever insanlar yetiştirmeyi amaçlamaktadırlar (Güven, Tertemiz, & Bulut, 2009).

Okul öncesi dönemde vatandaşlık eğitiminin önemi, bireylerin sosyalleşme sürecindeki kritik bir döneme denk gelmesi ve temel sosyal becerilerin bu dönemde atıldığı gerçeğiyle açıklanabilir. Çocukların çevreleriyle etkileşim kurmaya başlamaları ve kimliklerini oluşturmaya çalıştıkları bu süreçte, vatandaşlık bilinci aşılama, gelecekte aktif ve duyarlı bireyler yetiştirilmesinde belirleyici bir rol oynar. Bu dönemde kazanılan temel sosyal beceriler, bireylerin toplumsal hayata uyum sağlamalarını kolaylaştırır ve iş birliği becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Dolayısıyla, okul öncesi vatandaşlık eğitimi, bireylerin topluma faydalı ve sorumlu üyeler olarak yetişmeleri için atılan ilk adımlardan biridir.

Türk dünyası ve okul öncesi eğitimi üzerine yapılan alanyazın taramasında çalışmaların sınırlı olduğunu göstermektedir. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretim Programları (Sağlam, 2024; Bayram, 2011), öğretmen adaylarının Türk dünyasına yönelik tutumları ve değerleri (Durdymyradov, 2024; Atakul, 2024), öğretmenlerin Türk dünyası hakkındaki görüşleri (Bağırkan, 2022) ile ders kitapları ve Türk dünyası (Kantemiz, 2022) gibi konular tespit edilmiştir. Türk dünyası ve okul öncesi eğitim gibi iki önemli alanı birleştiren, okul öncesi eğitim bağlamında Türk dünyası odaklı doğrudan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu tespit, okul öncesi eğitimin önemini ve Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarından biri olan iyi vatandaş yetiştirme hedefi göz önünde bulundurulduğunda, bu alanda yeterli bir çalışma olmadığı görülmektedir. Eğitimin ilk resmi kademesi olan okul öncesi dönemdeki vatandaşlık eğitimi uygulamalarının incelenmesi, bu nedenle büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmadan hareketle, ortak değerlere ve geçmişe sahip Türk Dünyası devletlerinin okul öncesi eğitimindeki vatandaşlık eğitimi yaklaşımlarını inceleyerek, bu değerlerin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve gelecekte Avrupa Birliği vatandaşlığına benzer bir Türk Cumhuriyetleri ortak vatandaşlığı oluşturulması fikrine zemin

hazırlamak amaçlanmaktadır. Ayrıca, Türk Cumhuriyetlerinin eğitim alanındaki mevcut iş birliklerinin aydınlatılması, gelecekteki araştırmalar, politika yapıcılar ve eğitimciler için ortak kültür ve geçmişin öğretim programlarına yansıtılması konusunda fikir vermesi ve gelecekte Türk Cumhuriyetleri arasındaki eğitim iş birliği ve potansiyel adımlara ışık tutması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada Türk Cumhuriyetleri Devletlerinin ortak paydası olan tarih, kimlik, benzer gelenek ve görenekler sebebiyle bu devletlerde yürütülen okul öncesi kademesindeki vatandaşlık eğitiminin araştırılarak üye devletlerde verilen vatandaşlık eğitiminin okul öncesi kademesindeki benzer ve farklı yönlerinin incelenip mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada Türk Cumhuriyetleri Devletlerinin ortak paydası olan tarih, kimlik, benzer gelenek ve görenekler sebebiyle bu devletlerde yürütülen okul öncesi kademesindeki vatandaşlık eğitiminin araştırılarak üye devletlerde verilen vatandaşlık eğitiminin okul öncesi kademesindeki benzer ve farklı yönlerinin incelenip mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmaktadır.

1.1. Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Sistemi

Türk Milli Eğitim Sistemi, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Örgün eğitim, belirli yaş ve seviyedeki bireylere yönelik, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir ve okul öncesi, ilkököl, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim ise örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen tüm eğitim faaliyetlerini içerir.

Milli Eğitim Sisteminin amaçları, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile düzenlenmiştir. Genel amaçlar, Türk milletinin fertlerini Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren vatandaşlar olarak yetiştirmek; beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu yönlerinden dengeli ve sağlıklı gelişmiş, hür ve bilimsel düşünebilen bireyler olarak yetiştirmek; ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek hayata hazırlamak ve meslek sahibi olmalarını sağlamak; Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak ve Türk milletini çağdaş uygarlığın seçkin bir ortağı yapmaktır. Özel amaçlar ise genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve eğitim kurumlarının amaçları, genel amaçlara uygun olarak belirlenir.

Milli Eğitim Sisteminin temel ilkeleri de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiştir. Bunlar genellik ve eşitlik, ferdin ve toplumun ihtiyaçları, yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve imkan eşitliği, süreklilik, Atatürk ilke ve inkılapları ve Atatürk milliyetçiliği, demokrasi eğitimi, laiklik, bilimsellik, planlılık, karma eğitim, eğitim kampüsleri ve okul ile ailenin iş birliği, her yerde eğitimidir.

Milli Eğitim Sisteminin teşkilat yapısı, Bakanlık merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatlarından oluşmaktadır. Merkez teşkilatı, Bakanlık Makamı, Bakan Yardımcılığı ve 23 hizmet biriminden; taşra teşkilatı, 81 il ve 922 ilçe milli eğitim müdürlüğünden; yurt dışı teşkilatı ise 63 ülkede 60 eğitim müşavirliği ve 31 eğitim ataşeliği olmak üzere 91 temsilcilikten meydana gelmektedir (MEB, 2024).

1.1.2. Okul öncesi eğitimi

Okul öncesi eğitimi, zorunlu ilköğrenim çağına gelmemiş 36-68 aylık çocukların eğitimini kapsar ve isteğe bağlıdır. Ancak 36 ayını tamamlayan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için okul öncesi eğitim zorunludur ve eğitim süresi çocuğun gelişim ve özelliklerine göre uzatılabilir. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları veya ilköğretim okuluna bağlı anasınıfları şeklinde

açılabilir. Anaokulu, anasınıfı ve uygulama sınıflarına kayıtlar, kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarıyla 57-68 aylık çocukların kaydı ile yapılır. Okulun kayıt alanında ikamet eden ve bir sonraki eğitim öğretim yılında ilkokula başlayacak çocukların kaydından sonra, fiziki imkanları yeterli olan anaokullarına 36-56 aylık, anasınıflarına ise 45-56 aylık çocuklar da kaydedilebilir.

Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri, çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak; onları ilköğretime hazırlamak; şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak; çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır (MEB, 2024).

1.2. Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi

Azerbaycan'da eğitim hizmetlerinden etkin yararlanma için yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin temel ilkeleri, tüm vatandaşların eğitim hakkına sahip olması, bireysel yeteneklerin geliştirilmesi için eşit fırsatlar sunulması, demokratik ve hümanist bir eğitim anlayışının benimsenmesi, bireyselliğin, bilimselliğin ve laikliğin ön planda tutulmasıdır. Ayrıca, uluslararası iş birliğine önem verilerek eğitim kurumlarının siyasi ve dini etkilerden arındırılması ve dünya standartlarında bir eğitim sistemi oluşturulması hedeflenmektedir (Okutan, 1996).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitimin amacı: Ülkesine karşı sorumluluklarının bilincinde olan, ulusal demokrasi geleneklerine ve prensiplerine, demokrasi ilkelerine, insan haklarına ve özgürlüklerine saygılı, yurtseverlik ve Azerbaycanlılık düşüncelerine bağlı olan bağımsız ve yaratıcı düşünebilen vatandaşları eğitmek amaçlanmaktadır (Aliyeva, 2019).

1.2.1. Okul öncesi eğitim

Azerbaycan'da okul öncesi eğitim, 1,5 yaşından başlayıp 6 yaşına kadar devam etmektedir. Bu eğitim, çocukların gelişimine odaklanır ve onlara eşit fırsatlar sunmayı amaçlar. Okul öncesi eğitimin temel ilkeleri arasında erişilebilirlik, çocuk gelişimine uygunluk, eğitim, sağlık ve çocuk konularında birlik, okul öncesi ve ilköğretim arasında birlik, psikolojik süreçlerin insancılaştırılması ve demokratikleştirilmesi, çocukların girişimciliğini destekleme, her çocuğun yeteneklerini geliştirmesi için eşit ortam sağlama, çocukların ilgi alanlarına göre etkinlikler düzenleme, esneklik, eğitimin farklılaştırılması ve kişiselleştirilmesi, etkileşimlik, ihtiyaç odaklılık, Azerbaycanlılık ilkesi, modernlik, milliyetçilik ve laiklik, çocukları okula hazırlama ve eğitim kalitesi yer almaktadır (Gül, 2019).

Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların milli ve ahlaki değerlere sahip bireyler olmalarını sağlamayı ve yetenekli öğrencileri keşfederek onların gelişimine katkıda bulunmayı hedeflemektedir (Işık, 2023). Bu kurumlar arasında Körpe Evleri, Körpe Evleri Bahçeleri, Çocuk Bahçeleri ve Aile Bahçeleri, Okul Bahçeleri, Bahçe İnternatları, Çocuk Evleri ve Sakat ve zihinsel özürli çocuklar için çocuk evleri bulunmaktadır (Savaş, 2009).

Azerbaycan'da okul öncesi eğitimin kalitesini artırmak ve çağın şartlarına uygun hale getirmek için Eğitim Konseyi çalışmalar yapmaktadır. Eğitim Konseyleri, yerel eğitim kuruluşlarıyla iş birliği yaparak eğitim-öğretim konularında iyileştirme ve yenileştirme çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca, pedagoji bilimi alanında araştırmalar yaparak eğitimi daha iyi bir seviyeye çıkarmayı amaçlamaktadır (Agamlyev, 1999).

1.3. Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi

Kazakistan'da eğitim sistemi, okullar, kolejler, liseler ve diğer eğitim kurumlarını içeren bir yapıyı kapsamaktadır. Eğitim ve Bilim Bakanlığı, ülkedeki eğitimi düzenleyen temel kurumdur. 1992 yılında çıkarılan Eğitim Kanunu, eğitim alanındaki ilk yasal düzenleme olmuştur. İbray Altınsarin Milli Eğitim Akademisi, okullarda müfredat hazırlamakla görevlidir ve müfredatlar Kazak ve Rus okullarının eğitim türüne göre farklılık göstermektedir. Eğitim Kanunu'na göre eğitimin temel ilkeleri; eğitim hakkı, vatandaşların eşitliği, eğitim kurumlarının çeşitliliği, eğitimin sürekliliği, bilimsel ve laik eğitim ve demokratik bir yönetim anlayışıdır (Kaplankıran, 2017).

Bağımsızlık sonrası Kazakistan, eğitim alanında öncelikli olarak yapılması gereken durumları belirlemiştir. Bu kapsamda, 1-11. sınıflar için yeni ders kitapları hazırlanmış, eğitim süreci genişletilmiş ve iyileştirilmiş, yeni teknolojik materyaller kullanıma sokulmuş, ülkenin eğitim sisteminin tarihsel seyri ve mevcut yapısı ülke çapında standartlara uygun hale getirilmiş, özel yetenekli öğrencilerin ve derslerin bilimsel olarak belgelenmesi sağlanmış, eğitim ve öğretim en iyi şekilde uygulanmaya çalışılmış ve bilimsel ve eğitsel yöntemler geliştirilmiştir (Kurmanalina, Mukanova, Galimova & İlyasova, 2010: 272-273).

Kazakistan, Sovyetler Birliği'nin eğitim politikalarından ayrılarak modern dünyanın eğitim sistemine geçiş yapmıştır. 2007'de kabul edilen yeni Eğitim Yasası ile eğitim sisteminin artık geçerli olmayan bir metodolojiye sahip olduğu kabul edilerek önemli değişiklikler yapılmıştır. Kazakistan Cumhuriyeti eğitim-öğretim programı müfredatı temel amaç olarak görmektedir (Kuşçu, 2014: 28).

Kazakistan'da genel eğitim sisteminin yanı sıra, öğrencilerin sağlık ve engel durumlarına göre özel dersler de verilmektedir. Eğitim ve Bilim Bakanlığı İbray Altınsarin Bilim Akademisi, bu özel durumlar için özel bir müfredat hazırlamıştır. Bu müfredatta derslerin öğrenme durumları, amaçları, içerikleri ve işlenişleri belirtilmiştir (Kaplankıran, 2016: 42-43).

Kazakistan'da (2004-2015) eğitimin gelişmesinde ana faktörler olarak eğitimde paradigma değişimi, eğitim ve öğretimin kalitesini artırmak, öğrencilerin sağlığını korumak, öğrencileri sosyalleştirmek ve eğitim örgütlerinin maddi altyapısını güçlendirmek vurgulanmıştır (Seytaliev, 2008).

1.3.1 Okul öncesi eğitim

Kazakistan'da okul öncesi eğitim, 1-6 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır ve çocuğun kişisel gelişimini oyun yoluyla desteklemeyi ve onları eğitime hazırlamayı amaçlamaktadır. Bu dönemde çocuklara kültürel değerler ve temel davranış kuralları öğretmek, onların okula uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Çocuklar yaş gruplarına ayrılarak anaokuluna devam ederler ve eğitimleri devlet programlarına göre şekillenmektedir. Devlet okullarının sınırlı sayıda olması nedeniyle, özel okullar daha yaygın bir seçenektir. Ancak hükümet, "Balapan" programı ile özel okulları destekleyerek bu durumu iyileştirmeye çalışmaktadır.

Ebeveynler, çocuklarını kreşe veya anaokuluna göndermek istemediklerinde "mini merkezler" aracılığıyla da okul öncesi eğitim almalarını sağlayabilmektedirler. Bu merkezlerde çocuklar, beden eğitimi ve müzik dersleri de dahil olmak üzere bir yıllık okul öncesi eğitimi alırlar. Okul öncesi eğitim, özel ve devlet okullarında benzer içeriklerle sunulur ve temel amaç, çocukların

fiziksel, dil, kültürel ve sanatsal gelişimlerini desteklemektir. Çocuk gelişiminde Sağlık, İletişim, Bilgi, Yaratıcılık ve Toplum olmak üzere beş temel alan üzerinde durulmaktadır.

Okul öncesi eğitimde uygulanan programlar arasında "İlk Adım Programı" (1-3 yaş), "Akıllı Çocuklar Programı" (3-5 yaş) ve "Okula Gideceğiz Programı" (5-6 yaş) yer almaktadır. Bu programlar, çocukların gelişim düzeylerine uygun olarak motor becerilerini, iletişim yeteneklerini ve toplumsal yaşama uyumlarını desteklemeyi hedefler (Yıldırım & Buluç, 2022).

1.4. Kırgızistan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi

Kırgızistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütmek üzere Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nı kurulmasından sonra 1992'de Eğitim Kanunu'nu kabul etmiştir. Kırgızistan Anayasası'na göre, her vatandaşın eğitim hakkı vardır, temel eğitim zorunlu ve parasızdır. Devlet, tüm vatandaşların yeteneklerine dayalı eğitim alabilmesi için gerekli şartları hazırlar ve eğitim kurumlarının denetiminden sorumludur (Kırgızistan Anayasası, 1992).

Kırgız Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın görevleri, devlet eğitim politikasını belirlemek, eğitim ilişkilerini düzenlemek, eğitim bütçesini belirlemek, eğitim kurumlarına danışmanlık yapmak, devlet üniversitelerinin finansmanını belirlemek, eğitim materyalleri üretmek, eğitim standartlarını geliştirmek, eğitim programlarını uygulamak, eğitim yasalarının uygulanmasını kontrol etmek, eğitim kalitesini sağlamak ve eğitim hareketlerini desteklemektir (Kırgızistan Cumhuriyeti Eğitim Yasası, 2003).

Kırgızistan'da genel eğitimin amacı, bireyin genel kültürünü ve entelektüel birikimini oluşturmak, kişiliğini geliştirmek, sosyal hayata uyum sağlamak ve mesleki tercihini belirlemektir (Polat, 2011).

1.4.1. Okul öncesi eğitim

Kırgızistan'da okul öncesi eğitim, 1991 yılında bağımsızlığın kazanılmasından sonra okul sayısının artırılması ve derslerin günün ihtiyaçlarına göre yenilenmesiyle hızla gelişmiştir. Bağımsızlık öncesinde özellikle köylerde faaliyet gösteren okul öncesi eğitim, daha sonra önemini yitirmiştir. Bağımsızlık kazanıldıktan sonra genel eğitim için "bala bahçesi" binaları kullanılmış ve devlet tarafından çok sayıda "bala bahçesi" inşaatı özelleştirilmiştir.

Kırgızistan'da 11 farklı okul öncesi eğitim türü bulunmaktadır: kreşler, çocuk bakım kreşleri, anaokulları, özel gereksinimli öğrenciler için anaokulları, yetimhaneler, çocuk yurdu ve rehabilitasyon merkezleri, çocuk aile evleri, Progymnasium, analık okulu, halk anaokulu ve çocuk bahçeleridir (Gül, 2019).

Kırgızistan'da kadın istihdamının yüksek olması, çocukların çalışma saatleri içinde güvenli bir yerde olmasını istemeleri sebebiyle okul öncesi eğitime önem verilmektedir. Kırgızistan Cumhuriyeti Hukuku'na göre okul öncesi eğitimin amaçları; her çocuğun okul öncesi eğitim hakkını güvence altına almak, çocuğun fiziksel, zihinsel ve ruhsal sağlığını korumak, milli ve evrensel değerlere saygı duyan bireyler yetiştirmek, çocuğun yaratıcı yeteneklerini geliştirmek, yeterli gelişimini sağlamak, okula hazır olmasını sağlamak, aile üzerinde sosyo-eğitimsel himaye uygulamak, çocuğun bireysel büyüme ihtiyaçlarını belirlemek, çocukları okula hazırlamak, güvenliğini sağlamak ve ebeveynlere çocuk yetiştirme konusunda bilgi vermektir (Kırgızistan Cumhuriyeti Hukuku, 2023).

Kırgızistan'da okul öncesi eğitim, çocukların ülkesini seven ve değerlerine saygı duyan bireyler olarak yetişmesini amaçlayan bir kademedir. Bu kademedeki çocukların genel gelişimi konusunda yapılan çalışmalar, onların eğitim sistemine hazırlandıkları aşamadır (Gül, 2019).

1.5. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) milli eğitim sistemi, toplumun tüm bireylerini belirli esaslar çerçevesinde yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu esaslar, KKTC vatandaşlarını Atatürk ilkelerine bağlı, milli bilince sahip, çağdaş ve vatanını seven bireyler olarak yetiştirmeyi içermektedir. Ayrıca, Kıbrıs Türk toplumunun varoluş mücadelesini bilen, manevi değerlerine sahip çıkan, Türkiye'ye bağlı, görev ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar yetiştirmek de amaçlar arasında yer almaktadır.

Milli eğitim sistemi, güçlü kişilikli, sağlıklı, bilimsel düşünebilen, dünya görüşü geniş, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumlu, üretken ve yaratıcı vatandaşlar yetiştirmeyi hedefler. Bireylerin ilgi ve becerilerini geliştirmek, gerekli bilgi ve becerileri kazandırarak hayata hazırlamak, mutlu bireyler ve gelişen bir toplum oluşturmak da amaçlar içindedir.

KKTC Milli Eğitiminin temel ilkeleri arasında genellik ve eşitlik, toplumun ihtiyaçları ve bireyin yetenekleri, yöneltme, zorunlu eğitim, fırsat eşitliği, süreklilik, her yerde eğitim, karma eğitim, bilimsellik, planlılık, Atatürk ilkeleri, milli ahlak ve kültürün geliştirilmesi, Türkçe ve yabancı dil öğretimi, laiklik, demokrasi bilincinin geliştirilmesi, okul ile ailenin iş birliği ve uyumluluk yer almaktadır.

Eğitim sistemi okul öncesinden yükseköğretime kadar devam eder ve 15 yaşına kadar zorunlu eğitim vardır. Genel eğitim sistemi örgün ve yaygın eğitim olarak ikiye ayrılır. Örgün eğitim; okul öncesi, ilkököl, ortaokul, lise ve yükseköğretimden oluşur (KKTC Milli Eğitim Yasası, 1986).

1.5.1. Okul öncesi eğitim

Okul öncesi eğitim, çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerini destekleyerek onları ilkökula hazırlamayı amaçlar. Bu eğitim, 5-6 yaş aralığındaki çocukları kapsar ve anaokulu, kreş ve anasınıfları gibi kurumlarda verilmektedir. Okul öncesi eğitimin temel görevleri arasında çocuklara iyi alışkanlıklar kazandırmak, dezavantajlı koşullardan gelen çocuklara uygun bir ortam yaratmak ve onlara Türkçeyi doğru ve güzel konuşabilmelerini sağlamak yer almaktadır. Okul öncesi eğitim kurumları, devlet okullarında ilköğretim okullarına bağlı anasınıfı şeklinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarıyla bağlı olabileceği gibi uygulama sınıfları şeklinde ayrı olarak açılacak anaokulları şeklinde olabilmektedir. 31 Aralık'tan önce doğan ve 4 veya 5 yaşını dolduran çocuklar anaokullarına veya bu kuruma bağlı uygulama sınıflarına kabul edilir. 5. Milli Eğitim Şurası Kararları'na göre, 36. aydan itibaren çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına gitmeleri teşvik edilmektedir. Resmi olarak 0-48 ay arası çocuklar için ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi altındadır ve bu tesislerde çalışacak personel de bakanlık tarafından belirlenmektedir (KKTC MEB, 2023).

1.6. Özbekistan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi

Özbekistan'ın eğitim sistemi, Sovyetler Birliği'nden ayrıldıktan sonra millileştirilmiş ve günümüzdeki haline gelmesi için çeşitli reformlar geçirmiştir. Ancak, bu reformlara rağmen, Sovyet eğitim modelinin etkileri hala devam etmektedir. Eğitim sistemi, anayasa,

cumhurbaşkanlığı kararları ve hükümet kararlarına göre düzenlenir ve okul öncesinden üniversiteye kadar tüm eğitim kademelerini kapsamaktadır (Mamirova, 2016).

Özbekistan'da 9 yıllık zorunlu eğitim bulunmaktadır. Ülkede iki eğitim bakanlığı vardır: Okul Öncesi Eğitim Bakanlığı ve Orta ve Yüksek Öğrenim Bakanlığı. Eğitim sistemi, hümanist ve demokratik ilkeler, süreklilik, zorunlu genel orta öğretim, öğrencilerin özgürlüğü, laiklik, devlet standartlarına uygunluk, okuma yazma becerilerinin desteklenmesi, devlet ve toplum kontrolü ilkelerine dayanmaktadır. Herkesin eğitim hakkı vardır ve dil, din, cinsiyet, ırk, statü ve sosyal kökene bakılmaksızın herkes eşit eğitim alma hakkına sahiptir (Gül, 2019).

Özbekistan'daki eğitim kademeleri şunlardır: okul öncesi eğitim, genel orta öğretim, mesleki orta öğretim ve mesleki eğitim, yükseköğrenim, lisansüstü eğitim ve okul dışı eğitimidir (Mamirova, 2016).

1.6.1. Okul öncesi eğitim

Okul öncesi eğitim, 2 yaşından itibaren başlayan ve kreş ile anaokulu olmak üzere ikiye ayrılan bir eğitim kademesidir. Kreş eğitimi 2-4 yaş arası çocuklara yönelikken, anaokulu 4-7 yaş arası çocuklara eğitim vermektedir.

Özbekistan'da okul öncesi eğitime büyük önem verilmektedir. Çocukların okula hazırlanmasındaki hassasiyet, onların tüm yaşamlarını etkilemektedir. Okul öncesi eğitim veren anaokullarında yabancı dil eğitimi de verilmektedir. Bağımsızlıktan önce anaokullarında eğitim dili Rusça iken, bağımsızlıktan sonra Özbekçeye geçilmiştir (Savaş, 2009).

Okul öncesi eğitim kurumlarının temel görevleri şunlardır:

- Sağlıklı ve gelişmiş bir genç nesil yetiştirmek,
- Çocukların bilgi edinme arzusunu teşvik etmek,
- Her çocuğun yeteneklerini ortaya çıkarmayı amaçlamak,
- Okul öncesi çocukları sistemli bir pedagojik süreçte hazırlamak (Gül, 2019).

1.7. Türkmenistan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi

Türkmenistan'da eğitim, vatandaşların sürekli eğitim ve mesleki gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır. Eğitim sistemi, devlet standartları, eğitim programları, eğitim kurumları ağı ve yönetim organlarından oluşur. Zorunlu eğitim 12 yıldır ve ilköğretim 6 yaşında başlar. Eğitim kademeleri arasında ilköğretim, ilk ve orta öğretim ile genel orta öğretim yer almaktadır. 2013-2014 eğitim reformuyla zorunlu eğitim 10 yıldan 12 yıla çıkarılmıştır. Okul öncesi eğitim isteğe bağlıdır. Ülkede 1761 ortaokul ve çok sayıda üniversite, enstitü ve akademi bulunmaktadır (Kaya & Balcı, 2019). Eğitim, tek elden yönetilir ve tüm düzeylerden sorumlu kurum, Türkmenistan Bakanlar Kurulu'dur. Eğitim politikası, herkesin yeteneklerini gerçekleştirmesini, eğitimin milli kültürle bağını, erişilebilirliği, sürekliliği, çeşitliliği ve laikliği temel almaktadır (Gül, 2019).

1.7.1. Okul öncesi eğitim

Türkmenistan'da okul öncesi eğitim, devlet ve özel kurumlar tarafından yürütülmektedir, ancak özel kuruluşlar daha yaygındır. Okul öncesi eğitimde zihinsel ve fiziksel gelişimi desteklemek, ulusal ve evrensel değerleri tanıtmak, çocukların yeteneklerini belirlemek ve erken çocukluk dönemindeki çocukların eğitimini sağlamak amaçlanmaktadır. Eğitim ağı kreşler, çocuk bahçeleri ve anaokullarından oluşur ve devlet tarafından denetlenir. Kreşlerde farklı yaş gruplarına yönelik farklı eğitimler verilmektedir. Okul öncesi eğitim zorunlu olmamakla birlikte veli isteği önemlidir. Kreşler ücretsizdir ve eğitim masrafları devlet tarafından karşılanır. Eğitim yıl boyunca devam etmektedir (Aşkabat Eğitim Müşavirliği, 2023).

2.YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmacının gerçekliği kendi bağlamındaki bilgi ve deneyimleriyle yorumlamasına dayanan anti-pozitivist yorumlayıcı bakış açısına nitel araştırma adı verilmektedir. En basit ifadeyle nitel verilerin toplanmasını ve analizini gerektiren çalışmalara nitel araştırma denir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2020). Doküman analizi, belirli bir amaca yönelik kaynak arama, okuma, not alma ve değerlendirme süreçlerini içermektedir (Karasar, 2023). Bu yöntemde gözlem ve görüşme yöntemlerine ihtiyaç duyulmadan veriler doküman analizi yoluyla elde edilmiştir. Bu çalışmada, Türk devletlerinin okul öncesi kademesindeki vatandaşlık eğitimine ilişkin makale, tez, resmi belge ve raporlar gibi basılı ve internet sitelerinden elde edilen veriler kullanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Türkiye'de Okul Öncesi Eğitime yönelik bulgular

Okul öncesi eğitim, Türkiye'de çocukların gelişimini destekleyen ve onları hayata hazırlayan önemli bir süreçtir. Bu eğitim, çocukların sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişimlerini destekleyerek, onların meraklı, sorgulayan, öğrenmeye açık ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini hedeflemektedir. Çocuk merkezli, oyun temelli, deneyimsel ve bütüncül bir yaklaşımla, aile katılımını da önemseyen bir program uygulanmaktadır. Anaokulları, anasınıfları ve uygulama sınıflarında verilen bu eğitimde, çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun etkinlikler düzenlenir, öğrenme merkezleri oluşturulur, kültürel ve evrensel değerler aktarılır ve özel gereksinimli çocuklar için de uygun düzenlemeler yapılmıştır. Okul öncesi eğitim, çocukların Atatürkçü düşünce sistemini benimsemelerini, milli değerlere bağlı olmalarını, kendine güvenen, sorumluluk sahibi ve saygılı bireyler olarak yetişmelerini, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesini, Türkçe dilini doğru ve etkili kullanabilmelerini ve sosyal becerilerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Özetle, okul öncesi eğitim, çocukların geleceği için sağlam bir temel oluşturmayı hedefler ve onların potansiyellerini en üst düzeyde kullanmalarını ve mutlu bireyler olarak yetişmelerini amaçlamaktadır.

3.2. Azerbaycan'da Okul Öncesi Eğitime yönelik bulgular

Azerbaycan'da okul öncesi eğitim, çocukların çok yönlü gelişimini destekleyen ve onları ilkokula hazırlayan önemli bir süreçtir. Programın temel amaçları arasında çocukların fiziksel, zihinsel ve entelektüel gelişimlerini teşvik etmek, onlara günlük yaşamda kullanabilecekleri temel becerileri kazandırmak, yeteneklerini keşfedip geliştirmelerine olanak sağlamak, sağlıklı yaşam

alışkanlıkları edindirmek, ahlaki değerler kazandırmak ve çevreye duyarlılıklarını artırmak yer almaktadır.

Okul öncesi eğitim programı, her yaş grubunun özelliklerine uygun olarak hazırlanmıştır ve kazanımlar, takip ve değerlendirme ile gelişim alanları (fiziksel gelişim, sağlık ve güvenlik, üretken gelişim, yaşa uygun bilgi ve becerilerin kazanılması) gibi temel unsurları içermektedir. Program, bebekler grubu, orta grup, büyük grup ve ilkokula hazırlık grubu olmak üzere dört farklı yaş grubuna yönelik uygulanmakta ve her grup için ayrıntılı yıllık faaliyet planları ve günlük eğitim planları bulunmaktadır.

Günlük faaliyetler oyunlar, kahvaltılar, etkinlikler ve akşam yemeklerinden oluşurken, haftalık faaliyetler yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin, 1-2 yaş grubu için beden eğitimi, oyunlar ve özbakım etkinlikleri ön plandayken, 3-4 yaş grubunda çevreyle tanışma, sözlü edebiyat, basit matematik, resim, beden eğitimi ve müzik gibi etkinlikler yer almaktadır. 4-5 yaş grubunda bu etkinliklere ana dil ve basit matematik eklenirken, 5-6 yaş grubunda ise okuma yazma, Azerbaycan veya Rus dili gibi dersler de programa dahil edilmiştir.

3.3. Kazakistan'da Okul Öncesi Eğitime yönelik bulgular

Kazakistan'da okul öncesi eğitim, çocukların gelişiminde kritik bir öneme sahiptir ve onların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal becerilerinin temelini oluşturmaktadır. Bu eğitim sürecinin temel amaçları, çocukların gelişimini desteklemek, okul öncesi eğitim programlarını geliştirmek, tüm çocuklara evrensel erişim imkanı sunmak ve aile katılımını teşvik etmektir.

Müfredat, çocukların yaşlarına uygun olarak dil gelişimi (Kazakça, Rusça ve yabancı dil öğrenimi), sosyal beceriler (iletişim, sosyalleşme, kendini tanıma), bilişsel beceriler (çevre bilinci, matematiksel kavramlar, problem çözme), sanatsal etkinlikler (çizim, boyama, müzik, drama) ve fiziksel gelişim (büyük ve küçük kas hareketleri, beden farkındalığı) gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Etkinliklerin süresi çocukların yaşına göre 7 ila 30 dakika arasında değişmektedir.

Kazakistan'daki okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan eğitimcilerin çoğu yükseköğretim mezunudur. Ancak, ilköğretim ve ortaöğretim mezunları da bu alanda çalışmaktadır. Okul öncesi öğretmenleri, üniversite ve kolejlerde özel olarak yetiştirilmektedir.

3.4. Kırgızistan'da Okul Öncesi Eğitime ilişkin bulgular

Kırgızistan'da okul öncesi eğitim, çocukların çok yönlü gelişimini destekleyen kapsamlı bir sistemdir. Devlet ve özel kurumlar tarafından sunulan çeşitli programlar ve hizmetlerle desteklenen bu sistemin temel amaçları; çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimini desteklemek, kurum ve program çeşitliliği oluşturmak, ailenin rolünü güçlendirmek, laik bir eğitim anlayışı benimsemek ve çocukları ilköğretime hazırlamaktır. Yaşa ve gelişim düzeyine uygun olarak düzenlenen eğitim programı; temel ve ek programları, bütüncül gelişim etkinliklerini, aile katılımını, değerler eğitimini, sosyal becerileri, özel ihtiyaçlı çocuklara yönelik desteği ve okul hazırlığını içermektedir. Kreşler, çocuk bakım evleri, anaokulları, özel öğrenciler için anaokulları, yetim evleri, çocuk evleri, rehabilitasyon merkezleri, çocuk aile evleri, progimnazyumlar, analık okulları, toplum anaokulları ve kısa süreli çocuk bahçeleri gibi çeşitli kurumlar tarafından okul öncesi eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Bu kurumlar, farklı yaş gruplarındaki ve özel ihtiyaçları olan çocuklara hizmet vermektedir.

3.5. KKTC Okul Öncesi Eğitim Sistemine ilişkin bulgular

KKTC Okul Öncesi Eğitim Sistemi çocukların çok yönlü gelişimini desteklemeyi amaçlar. Çocuklara iyi alışkanlıklar kazandırmak, onları ilköğretime hazırlamak ve dezavantajlı gruplara uygun eğitim ortamı sunmak temel hedefleri arasında yer almaktadır. Program, dinamik ve gelişime açık bir yapıya sahip olup, sürekli güncellenmektedir. Kapsayıcı bir yaklaşımla, her çocuğun dil, din, etnik köken, cinsiyet ve engellilik durumuna bakılmaksızın birlikte eğitim alması sağlanmaktadır. Okul öncesi öğretmenleri, Atatürk Öğretmen Akademisi gibi özel eğitim kurumlarında yetiştirilir ve sürekli olarak bilgi ve becerileri geliştirilir. KKTC okul öncesi eğitimi, çocukların bireysel farklılıklarını gözeterek onlara en iyi eğitimi sunmayı amaçlayan, gelişen ve kapsayıcı bir sistemdir.

3.6. Özbekistan'da Okul Öncesi Eğitime ilişkin bulgular

Özbekistan'da okul öncesi eğitim, çocukların manevi, ahlaki ve fiziksel gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu eğitim sürecinde çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel becerilerinin gelişimi de hedeflenmektedir. Okul öncesi eğitim programları, çocukların dil, spor, sanat ve estetik gelişimlerine yönelik çeşitli etkinlikler içerir. Çocukların dil becerilerini geliştirmek için çeşitli oyunlar ve etkinlikler düzenlenirken, spor ve sanat alanında da yeteneklerini keşfetmeleri sağlanmaktadır.

Özbekistan'da okul öncesi öğretmenleri, üniversitelerin eğitim fakültelerindeki okul öncesi öğretmenliği bölümlerinden mezun olmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumu müdürü, en az 5 yıllık özel yükseköğrenim görmüş ve pedagojik deneyimi olan bir birey olmalıdır. Kıdemli eğitimci (eğitimci-metodolog) ise özel yükseköğrenim görmüş ve en az üç yıllık pedagojik deneyime sahip olmalıdır. Eğitimci-metodolog, öğretmenlerin gelişimine katkı sağlamak, eğitim materyallerini hazırlamak ve eğitim süreçlerini değerlendirmek gibi görevleri üstlenmektedir.

Tüm okul öncesi eğitim personelinin hak ve sorumlulukları, Özbekistan Cumhuriyeti Çalışma Bakanlığı ile koordineli olarak Halk Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen yeterlilik önerileri doğrultusunda belirlenmektedir. Bu sayede, çalışanların haklarının korunması ve görevlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesi amaçlanmaktadır.

3.7. Türkmenistan'da Okul Öncesi Eğitime ilişkin bulgular

Türkmenistan'da okul öncesi eğitimin temel amacı, çocukları ilkokula hazırlamaktır. Bu süreçte çocukların sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişimleri desteklenir. Eğitim programı, çocukların yaşlarına uygun çeşitli etkinlikler içermektedir. 3 yaşından itibaren şarkı söyleme ve çocuk dansları öğretilirken, 5 yaşında temel matematik becerileriyle birlikte İngilizce ve Rusça dil eğitimine başlanmaktadır. Okul öncesi eğitim, kreşler, çocuk bahçeleri ve anaokulları gibi kurumlarda verilir ve devlet tarafından denetlenir. Devlet, eğitimin kalitesini sağlamak ve tüm çocuklara eşit eğitim fırsatı sunmak amacıyla bu kontrolü sağlamaktadır.

3.8. Türk Dünyası Okul Öncesi Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi

Araştırmada Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC, Özbekistan ve Türkmenistan'daki okul öncesi eğitim sistemlerinin temel amaçları, yaklaşımları ve uygulamalarındaki benzerlik ve farklılıklar değerlendirilmiştir.

3.8.1. Türk Dünyası okul öncesi eğitimde benzer yönler

Çocuk Gelişimi Odaklılık: Tüm sistemler, çocukların çok yönlü gelişimini (fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal) desteklemeyi temel amaç olarak benimsemiştir.

Erken Yaş Eğitimi Önemi: Okul öncesi eğitim, çocukların ilkokula hazırlanmasında kritik bir öneme sahip olarak görülmektedir.

Oyun Temelli Yaklaşım: Birçok sistem, oyun temelli öğrenme yöntemini benimseyerek çocukların aktif katılımını ve öğrenme motivasyonunu artırmayı hedeflemektedir.

Aile Katılımı: Ailelerin eğitim sürecine katılımı, tüm sistemlerde önemli bir unsur olarak vurgulanmaktadır.

Eğitimci Yetiştirme: Nitelikli okul öncesi eğitimcilerin yetiştirilmesi, tüm ülkelerde önem verilen bir konudur.

3.8.2. Türk Dünyası okul öncesi eğitimde farklılık yönler

Program Yapısı ve İçeriği: Her ülkenin okul öncesi eğitim programı, kendi kültürel değerlerine, eğitim felsefesine ve çocukların ihtiyaçlarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin, bazı ülkelerde dil eğitimine daha fazla ağırlık verilirken, bazılarında sanatsal etkinlikler ön plana çıkmaktadır.

Yaş Gruplarına Yaklaşım: Programlar, farklı yaş gruplarının özelliklerine göre farklılaştırılmıştır. Bazı ülkelerde yaş gruplarına daha detaylı ve özel yaklaşımlar belirlenirken, bazılarında daha genel bir çerçeve sunulmaktadır.

Kurum Çeşitliliği: Okul öncesi eğitim hizmeti sunan kurumların çeşitliliği ülkeden ülkeye değişmektedir. Bazı ülkelerde kreşler, anaokulları ve özel okullar yayginken, bazılarında toplum merkezli veya kısa süreli programlar daha ön plandadır.

Eğitim Süresi: Okul öncesi eğitimin süresi ve başlama yaşı ülkeler arasında farklılık gösterebilir.

Öğretmen Yeterlilikleri: Öğretmenlerin eğitim düzeyi ve uzmanlık alanları da ülkeden ülkeye değişebilir.

Okul öncesi eğitim, tüm incelenen ülkelerde çocukların gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Her ülke, kendi özgün koşulları ve ihtiyaçları doğrultusunda farklı modeller geliştirmiş olsa da, temel amaç çocukların çok yönlü gelişimini desteklemek ve onları hayata hazırlamak olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

İncelenen ülkelerdeki okul öncesi eğitim sistemleri, çocukların gelişimini destekleme ve onları ilkokula hazırlama gibi temel amaçlar etrafında şekillenmektedir. Ancak, program yapıları, yaş gruplarına yaklaşımları, özel gereksinimli çocuklara yönelik uygulamaları, aile katılımı, değerler eğitimi, dil eğitimi, eğitimci profilleri ve denetleme mekanizmaları gibi alanlarda farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, ülkelerin kültürel ve sosyo-ekonomik yapıları, eğitim felsefeleri ve öncelikleri ile ilgili olabilir.

Okul öncesi dönemdeki vatandaşlık eğitimi, çocukların temel becerilerini kazanmaları, vatandaşlık bilincini geliştirmeleri, değerleri aktarmaları ve toplumsal uyumlarını sağlamaları açısından büyük önem taşır. Bu eğitim, çocukların demokratik değerleri, hukuk bilincini ve sosyal sorumluluğu erken yaşta öğrenmelerini sağlayarak, gelecekte aktif ve duyarlı bireyler olmalarına katkıda bulunur. Türk Cumhuriyetleri'ndeki okul öncesi vatandaşlık eğitiminin genel amaçları, çocukların çok yönlü gelişimini desteklemek, milli ve ahlaki değerlere sahip bireyler olmalarını sağlamak ve onları ilkökula hazırlamaktır. Bu bağlamda, Türk Cumhuriyetleri'nde okul öncesi dönemdeki vatandaşlık eğitiminin daha etkili ve verimli hale getirilmesi ve Türk Dünyası çocuklarının gelecekte daha bilinçli, sorumlu ve topluma faydalı bireyler olarak yetişmeleri için şu önerilerde bulunulmuştur.

4. SONUÇ

İncelenen Türk Dünyası ülkelerinin okul öncesi eğitim sistemleri, çocukların gelişimini destekleme ve onları ilkökula hazırlama gibi temel amaçlar etrafında şekillenmektedir. Türk Dünyası okul öncesi eğitim sistemlerinin genelinde erken yaş eğitiminin önemi, çocuk odaklılık, oyun temelli yaklaşımlar, aile katılımı ve nitelikli eğitimci yetiştirme gibi benzerlikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak programların yapısı ve içeriği, yaş gruplarına yaklaşımlar, kurum çeşitliliği, eğitim süresi ve öğretmen yeterlilikleri gibi alanlarda ülkeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, ülkelerin kültürel ve sosyo-ekonomik yapıları, eğitim felsefeleri ve öncelikleri ile yakından ilişkilidir.

Okul öncesi dönemdeki vatandaşlık eğitimi, çocukların temel becerilerini kazanmaları, vatandaşlık bilincini geliştirmeleri, değerleri aktarmaları ve toplumsal uyumlarını sağlamaları açısından büyük önem taşımaktadır. Türk Cumhuriyetleri'ndeki okul öncesi vatandaşlık eğitiminin daha etkili ve verimli hale getirilmesi, Türk Dünyası çocuklarının gelecekte daha bilinçli, sorumlu ve topluma faydalı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, incelenen ülkeler arasındaki iyi uygulamaların paylaşılması ve iş birliğinin artırılması faydalı olacağını düşündürmektedir.

İncelenen Türk Dünyası ülkelerinin okul öncesi eğitim sistemleri, çocukların gelişimini destekleme ve onları ilköğretime hazırlama gibi temel amaçlar etrafında şekillenmektedir. Okul öncesi dönemdeki vatandaşlık eğitimi, çocukların temel becerileri edinmeleri, vatandaşlık bilincini geliştirmeleri, değerleri içselleştirmeleri ve toplumsal uyumlarını sağlamaları açısından önemli bir role sahiptir. Türk Cumhuriyetleri'ndeki okul öncesi vatandaşlık eğitiminin daha etkili ve verimli hale getirilmesi, Türk Dünyası çocuklarının gelecekte daha bilinçli, sorumlu ve topluma yararlı bireyler olarak yetişmesine katkı sunacaktır.

5. ÖNERİLER

- Okul öncesi eğitimde, çocuklara demokratik değerler, hukuk bilinci ve sosyal sorumluluk gibi temel vatandaşlık becerilerinin yanında Türk Dünyası ortak değerlerine de programlarda yer verilmelidir.
- Türk Dünyasına özgü, vatandaşlık bilincini artıracak masallar, şarkılar, oyunlar ve oyuncaklar gibi ortak materyaller geliştirilebilir.
- Türk Dünyası okul öncesi öğretmenlerinin ortak amaçlarla mesleki gelişimleri, bilgi ve deneyim paylaşımları için uzaktan sürekli eğitim programları düzenlenebilir.

- Türk Dünyası çocuklarının vatandaşlık bilinci düzeyleri belirli aralıklarla ölçülerek sağlanacak geri bildirimlerle eğitim süreci desteklenebilir.

KAYNAKÇA

Ağamalıyev, R. (1999). Azerbaycan Cumhuriyeti eğitim sistemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 144. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/144/icindekiler.html adresinden erişilmiştir. Erişim tarihi 08.04.2017.

Atakul, Y. (2024). *Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarında Türk dünyası tutum ve değer çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Aliyeva, S. (2015). Образование в Азербайджане: Реформы и социальные проблемы” [Azerbaycan’da eğitim: Reform ve sosyal sorunlar], Актуальные Проблемы Социологии Молодежи, Культуры, Образования и Управления: Материалы Международной Конференции. 28 Февраля Екатеринбург: УрФУ, С.III, s. 9-14.

Aşkabat Eğitim Müşavirliği. (2023, 05 05). *Aşkabat Eğitim Müşavirliği*. Aşkabat Eğitim Müşavirliği: <http://askabat.meb.gov.tr/> adresinden alınmıştır

Bağırkan, T. (2022) *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Türk dünyası dijital vatandaşlığına dair görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayram, H (2011) *Sosyal bilgiler öğretiminde Türk dünyası*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Durdymyradov, O. (2024) *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk Dünyası’na yönelik tutumlarının belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Ereş, F. (2015). Vatandaşlık eğitimi ve karakter eğitimi politikalarının değerlendirilmesine yönelik nitel bir çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 120-136.

Gül, Y. (2019). *Günümüzde Türk devletlerinde örgün eğitim*. Nobel Akademik Yayıncılık. Retrieved from <https://www.libraryturk.com/kitap-detaylari-gunumuzde-turk-devletlerinde-orgun-egitim?v=9786052149935>

Güven, S., Tertemiz, N., & Bulut, P. (2009). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimine yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1),149-170.

Hablemitoğlu, Ş., & Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.

Işık, A. (2023). *Vatandaşlık eğitimi bağlamında Türk cumhuriyetleri öğretim programlarının incelenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sivas.

İkinci, İ. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık algıları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili düşüncelerinin incelenmesi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.

Kadırbayeva, A. (2020). *Türkiye ve Kazakistan ilköğretim 4.sınıf Türkçe kitaplarında işlenen konuların türler açısından karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzincan.

Kantemiz, F. (2022). *Azerbaycan akademisyenlerinin coğrafya ders kitapları bağlamında Türk dünyası vatandaşlığı ile ilgili görüşlerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Kaplankıran, İ. (2017). Kazakistan Cumhuriyetinde eğitim sisteminin tarihî seyri ve günümüzdeki yapısı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 31-47. <https://doi.org/10.16916/aded.272230>

Karaman, M. H. (2019) *Ortaokul ana dili ders kitaplarının Türk dünyası kültür unsurları bakımından incelenmesi: Türkiye-Kazakistan örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karasar, N. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karip, E. (2006). Avrupa Birliği, yeni eğitim programı ve vatandaşlık eğitimi. Atatürk döneminden günümüze cumhuriyetin eğitim felsefeleri ve uygulamaları. *Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Kaya, N., & Alıcı, B. (2019). Türk cumhuriyetlerinde öğretmenlik mesleği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (63), 823-831.

Kırgızistan Anayasası. (1992). *Kırgızistan anayasası*. Bişkek.

Kırgızistan Cumhuriyeti Eğitim Yasası. (2003, 04 30). *Kırgızistan Cumhuriyeti eğitim yasası*. (92).

Kırgızistan Cumhuriyeti Hukuku. (2023, 04 26). *Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşlığı hakkında*. Kırgızistan Cumhuriyeti hukuku: <http://cbd.minjust.gov.kg> adresinden alınmıştır.

KKTC MEB. (2023, 05 01). *Milli eğitim sisteminin genel yapısı*. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı: <http://www.mebnet.net> adresinden alınmıştır.

KKTC Milli Eğitim Yasası, (1986). <http://www.mebnet.net/sites/default/files/yasalar/17-1986.pdf>

Kurmanalina, Ş., Mukanova, B., Galimova, A. & İlyasova, R. (2010). *Pedagogika*. Astana: Foliyant Baspası.

Kuşçu, I. (2014). Bağımsız Kazakistan'da eğitim ve sağlık: Sorunlar, reform süreci, uluslararası aktörlerin rolü. *OrtaAsya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi (OAKA)*, 9(18), 23-46.

- Mamirova, C. (2016). Özbekistan eğitim sistemi. H. Dünder içinde, *Türk Dünyasında Eğitim* (s. 66-89). Ankara: Pegem Akademi.
- MEB, (2024). Türk Milli Eğitim Sistemi
https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_02/01170546_turk_milli_egitim_sistemi_190124.pdf
- Okutan, M. (1996). Azerbaycan eğitim sistemi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 5(5), 96-108.
- Polat, Ü. (2002). *Türk dünyasında açılan ilk cedit mektepleri üzerine bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Polat, F. (2011). Bağımsızlık sonrası Kırgızistan eğitim politikaları ve uygulamaları üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36, 1-18.
- Resmi Gazete. (Haziran, 1973). Haziran, 1973, Sayı: 14574.
- Sağlam, S. (2024). *2018 Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında Türk dünyası konularının yeri ve önemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Savaş, S. (2009). Türk dünyasında eğitim alanındaki gelişmeler ve yenilikler. *Journal of Azerbaijani Studies*. 12, 269-283. <https://jhss-khazar.org/wp-content/uploads/2010/06/21-1.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Seytaliyev, K. (2009). *Pedagogikanın jalpı negizderi*. Almatı: Ülke Baspası.
- Tynybek Kyzy, Z. (2019). *19. YY-20. YY Türk dünyasında eğitim reformu çalışmaları ve usul-ı cedit hareketinin eğitim felsefesi açısından eleştirisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Uzuner, N. & Gürsoy, F. (2010). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sosyal uyum ve beceri düzeylerinin incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 35(380):20-29.
- Yeşilyurt, E. (2020). Öğretmenin pusulası: Genel öğretim ilkeleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 83, 263-288.
- Yıldırım, S., & Buluç, A. (2022). Okul öncesi eğitimde kültür aktarımı: Kazakistan örneği. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 13(47), 241-266.